

piscationibus, pascuis, pratis, et salictum juxta prædictam civitatem Tiele situm, et omnibus ad civitatem pertinentibus eandem.

Item totam Campiniam usque Tournoutervørde, cum mancipiis, silvis, campis, officiumque ejus est quod vocatur et est dapifer episcopi Trajectensis.

Item comes Gelriæ est etiam liber feudalis Ecclesie Trajectensis, et tenet in feudum comitatum Zutphanie, cum multis prædiis, mancipiis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus et justitiis. Item Embricum cum suis attinentiis pro parte media, et alia pars est episcopi Trajectensis. Item in pago Batua magnam partem, cum mancipiis utriusque sexus et justitiis. Item Tielrewert et Bombrewert, cum multis mancipiis, mansis, terris, casis, domibus, campis, pratis, aquis, aquarum decursibus, et justitia; et dicti comitis officium est quod vocatur et est venator episcopi Trajectensis.

Item comes Hollandie est liber feudalis episcopi Trajectensis, et tenet in feudum comitatum Hollandie, et terram Kenemarie, cum terris, mansis, silvis, campis, pratis, pascuis, mancipiis, aquis, aquarum decursibus, et justitia, exceptis dictarum terrarum decimis, et terra Waterlandie et West-Frisie, quæ totaliter pertinet ad episcopum et Ecclesiam Trajectensem, et dictus comes Hollandie vocatur et est mareschalcus episcopi Trajectensis.

Item comes Clivensis est liber feudalis Ecclesie [Trajectensis] et tenet in feudum in pago Batua in superiori parte supra Rhenum magnam partem terrarum et mansorum, cum casis, domibus, mancipiis campis, pratis, pascuis; et ex alio latere Rheni, et in aliis quibusdam locis, terras, mansos, casas, domos, silvas, campos. Item Woudrichem cum agris et campis, cum aquis, aquarumve decursibus, et

A justitiis, est et vocatur camerarius episcopi Trajectensis.

Item comes de Benthem est liber feudalis Ecclesie, et tenet in feudum Burchgraviatum sive præfecturam Trajectensem cum plurimis mansis, terris, insulis, campis, mancipiis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, et justitia, in pluribus locis civitatis et diocesis Trajectensis, qui vocatur et est janitor episcopi Trajectensis.

Item dominus de Cuke est liber feudalis Ecclesie, et tenet in feudum multas terras, insulas, et decimas, cum casis, domibus, et silvis, campis, pratis et pascuis, aquis aquarumve decursibus, et justitia in diversis locis diocesis Trajectensis, qui vocatur et est pincerna episcopi Trajectensis.

B Item dominus de Goer est liber feudalis Ecclesie Trajectensis, et tenet in feudum castrum Goer, et terram dictam Ameide, cum multis terris, mansis, casis, domibus, silvis, campis, mancipiis, pratis, pascuis, aquis, aquarum decursibus, mobilibus et immobilibus, et omnibus ad dictos districtus de Goer et Meyde pertinentibus, qui vocatur et est signifer episcopi Trajectensis.

Prænominati omnes feudales Ecclesie in generali synodo episcopi Trajectensis tenentur, et debent personaliter interesse, qui feudum suum a me receperunt in homagium, ac fidelitatem præstiterunt coram domino Henrico II Rom. imperatoris invictiss. Augusto, præsentibus Aribone archiepiscopo et archicapellano, Annone Coloniensi, Everhardo Treverensi, Adelberto Hammelburgensi archiepiscopis, Udalrico vice cancellario et pluribus aliis episcopis, comitibus et regni fidelibus.

C Actum in Tulpiaco castro, anno Domini 1021, iv Non. Januarii feliciter. Amen.

ADELBOLDI MUSICA

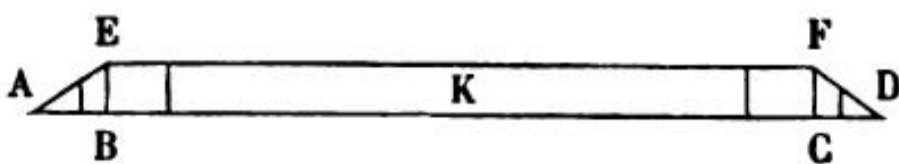
(D. Martinus Gerbertus, *Scriptores ecclesiastici de musica*, I, 303, ex cod. Tegernseensi sæc. XI vel XII).

MONITUM.

Codicem Tegernseensem sæc. XI vel XII, ex quo Bern. Pezius edidit Adelboldi libellum De crassitudine seu circulo sphaeræ, inscriptum reperi recentiori quidem manu *Musica Adelboldi ad Silvestrum papam*, qui Romæ sedit ab an. 999 usque 1003. Nemque *Domino Silvestro summo et pontifici et philosopho Adelboldus scholasticus* dedicat ipsum laudatum libellum, cur non interrupto stylo mox ea subduntur, quæ nunc nos sub ejus nomine edimus ad nostrum spectantia argumentum.

QUEMADMODUM INDUBITANTER MUSICÆ CONSONANTIÆ JUDICARI POSSINT.

Ut vero indubitanter consonantiarum ratio colligatur, tali brevissimo ac simplici effici poterit instrumento. Sit regula diligenter extensa.

Cui duo semisphaeria, quas magadas Græci vocant, insuper apponantur, ita ut ab ea quæ E est,

D curvatura ad id quod est B diducta lineam rectos circum se angulos efficiat. Item ab ea quæ est F curvatura ad id quod est C. punctum diducta lineam rectos circum se angulos reddat. Sint vero hæc æqualiter undique perpolitæ, et ad eosdem usus sint eisdem aliæ æquales paratæ. Super has intendatur nervus æqualis undique is qui est E. A. F. D. Si igitur diatessaron consonantiam, qualis sit, reperire voluero, hoc modo faciam. Ab E puncto, quo nervus semisphaerium tangit, usque ad F punctum, quo rursus ab alia parte altero rursus nervus semisphae-

rio jungitur, divido spatium F E. partibus VII. Et ad partem III. septimarum appono punctum quod est k. Est igitur k. ab ea quæ est K. F. sesquitertia. Si igitur ad k. æquum superioribus semisphæriis apposuerō, atque alterutra vicissim E. K. et K. F. plectro adhibito pellantur, diatessaron distantia consonabit, sin vero simul utrasque percussero, diatessaron consonantiam nosco. Quod si diapente efficere volumus, quinque partibus totam divido, ac tres uni portioni, duas vero reliquæ dabo, atque posito ita semisphærio secundum superius dictum

MONOCHORDI NETARUM PER TRIA GENERA PARTITIO.

Ut vero per tria genera currat mista descriptio, et omnibus propria nervorum pluralitas apponatur, ad conservandas scilicet proportionēs vel tonorum atque dieseon, excogitatus est numerus qui hæc omnia posset explere: et proslambanomenon quidem describitur qui sit VIII. CC. XVI. minimus vero II. CCC. III. reliquorum vero sonorum proportionēs in horum medietate texentur. Sane ab inferiore procedimus omniumque nomina chordarum non solum nominibus, verum etiam appositis litteris, demonstramus. Sed ita ut, quoniam trium generum est faciēda partitio, nervorumque modus litterarum numerum excedit, ubi defecerint litteræ, easdem rursus geminamus hoc modo, ut quando ad Z. fuerit usque perventum, ita describimus reliquos nervos. bis a. aa. bis b. bb. et bis c. cc. Sit igitur primus quidem numerus maximusque, qui proslambanomeni obtineat locum (68*) VIII. CC. XVI. Sitque totius chordæ modus ab eo, quod est A. usque ad id, quod est LL. Hanc id est A. proslambanomenon. VIII. CC. XVI. divido dimidiam ad O. ut sit tota. A. dupla ab ea quæ est. O. item O. sit dupla ab ea quæ est bis II. nete hyperboleon. Habe igitur quidem A. VIII. CC. XVI. O. vero horum dimidium. III. DC. VIII. ad mese ut proslambanomenon diapason consonantia conveniat. Ea vero quæ est bis II. dimidium mese, ut sit proslambanomenos ab ea quæ est nete hyperboleon quadrupla, et bis diapason ad eam consonet symphoniam. Sitque II. II. CCCIII.

pros	lamb.	me	se	nete	hyperb.
VIII.	CC. XVI.	III.	DC. VII.	II.	CCC. III.
A.		O.		H.	LL.

Si igitur ex II. CCC. III. octavam abstulero partem, id est, CC. LXXX. VIII. eisdemque adjecero, fient mihi II. D. XC. II. eritque HH. II. D. XC. II. quæ sit paranete hyperboleon ad nete hyperboleon obtinens distantiam toni. Rursus ejus quæ est HH. id est II. D. XC. II. aufero octavam, quæ est CCC. III. eademque eis, quorum est octava, subjungo, eruntque II. DCCC. XVI. fietque mihi FF. trite hyperboleon diato-

(68*) Generatim in hac musica notasse sufficiat, numeros centenariis præpositos semper esse milenarios.

(69) Errorem hic esse commissum, ex eo patet, quod dimidium CC. LXXXVIII. sit C. XXX. III. non vero, ut hic ponitur, C. XX. VIII. hinc juxta explica-

modum consonantias dissonantiasque perpendo. Item si diapason consonantiam tentare voluero, totam tribus partibus seco, atque in unam duasque distribuens, easdem simul vel alterutram pulsans, quid consonet vel quid dissonet utraque cognosco. Tripla vero quæ ex mistis consonantiis nascitur, ita redditur, ut, si totam III partium divisionibus partiamur, atque in tres et unam tota nervi prolixitas dividatur; itaque semisphærium tribus appositum, triplæ proportionis dissonantiam et consonantiam reddet.

nos, in diatonico scilicet genere II, DCCC. XVI. tono quidem distans ab ea, quæ est paranete hyperboleon diatonos, ditono vero ab ea quæ est nete hyperboleon. Eadem vero FF. erit in chromatico genere trite hyperboleon chromatica; in enarmonio vero paranete hyperboleon enarmonios. Quod facilius agnoscitur cur veniat, cum trium generum tria prima tetrachorda a nete hyperboleon inchoantia descripserimus. Quoniam vero si a sesquitertia proportione duas sesquioctavas abstulero, relinquetur mihi semitonium minus, sumo tertiam ejus quæ est II. partem, id est nete hyperboleon: sunt DCC. LXVIIII. hos eisdem adjicio, fient mihi, III. LXXII. quod est nete diezeugmenon, DD. ad triten hyperboleon semitonium minus. Quoniam nete diezeugmenon ad nete hyperboleon diatessaron continet consonantiam; trite autem hyperboleon diatonos a nete hyperboleon ditonum distat, relinquitur spatium, quod est inter neten diezeugmenon et triten hyperboleon, semitonii minoris.

Quoniam igitur tetrachordum hyperboleon diatonici generis explevimus, nunc chromatici et enarmonii tetrachorda supplenda sunt hoc modo. Quoniam enim paranete hyperboleon a nete hyperboleon tono distat in diatonico genere, in chromatico tribus vero semitoniis, in enarmonio quidem duobus tonis: si distantiam paranetes hyperboleon, et netes hyperboleon diatonici generis sumpserimus, ejusque dimidium paranete hyperboleon, quæ est diatonici generis, apponamus, habebimus numerum tribus semitoniis ab nete hyperboleon distantem, et erit hæc in chromatico genere paranete hyperboleon. Aufero igitur de II. D. XCII. id est paranete hyperboleon diatonici generis II. CCCIII. id est nete hyperboleon, relinquuntur CC. LXXX. VIII. hos divido, erunt. C. XX. VIII. eosdem II. CCC. X. adjungo, fient II. DCCC. XXX. VIII. hæc erit hyperboleon paranete chromatica. (69) Rursus quoniam trite hyperboleon vel diatonica vel chromatica duos tonos distat a nete hyperboleon, et in enarmonio genere paranete hyperbo-

tionem mox factam ita legendum. Aufero igitur de II. D. XCII. id est, paranete hyperboleon diatonici generis II. CCC. III. id est nete hyperboleon, relinquuntur CC. LXXX. VIII. hos divido, erunt C. XXX. III. eosdem II. D. XC. II. adiungo, fient II. DCC. XXX. VI. hæc erit hyperboleon paranete chromatica.

leon duobus tonis distat ab ea quæ est nete hyperboleon, eadem erit et in enarmonio genere paranete hyperboleon, quæ est in diatonico vel chromatico trite hyperboleon. Sed quoniam trite hyperboleon diatonici generis et chromatici ad nete diezeugmenon minus semitonium servant, constat autem tetrachordum enarmonii generis ex duobus integris tonis et diesi ac diesi, quæ sunt dimidia spatia semitonii minoris : distantiam eam, quæ est inter neten diezeugmenon et paraneten hyperboleon enarmonium sumo. Sed quoniam nete diezeugmenon est $\bar{\text{ii}}$. dcc. xxx. viii. paranete autem hyperboleon $\bar{\text{ii}}$. ccc. x. horum distantia erit cccc. xx. viii. horum sumo dimidiam partem qui sunt cc. x. iiii. hos adjicio $\bar{\text{ii}}$. ccc. x. fiet $\bar{\text{ii}}$. d. xx. iiii. hæc erit EE. (70) trite hyperboleon enarmonios. Descriptum est igitur secundum tria genera tetrachordum, quod est hyperboleon, cujus formam subter adjecimus.

SCHEMA N. I.

Ratio superius digestæ descriptionis.

Tria igitur tetrachorda tali nobis ratione descripta sunt. Tetrachordum enim omne diatessaron resonat consonantiam. Igitur nete hyperboleon et nete diezeugmenon in tribus generibus, id est, vel in diatono, vel in chromate, vel in enarmonio diatessaron continet symphoniam : Diatessaron autem consonantia constat duobus tonis et semitonio minore. Idem hoc modo per tria genera in supra-scriptis tetrachordis divisum est. In diatono enim genere quod primum paranete hyperboleon, id est $\bar{\text{ii}}$. d. xc. ii. ad nete hyperboleon, id est $\bar{\text{ii}}$. ccc. iiii. distantiam obtinet toni, quod tali notula inscripsimus. $\bar{\text{T}}$. Rursus trite hyperboleon diatonici generis, quæ est $\bar{\text{ii}}$. dcccc. xvi. ad paranete hyperboleon diatonici generis, quæ est $\bar{\text{ii}}$. d. xc. ii. obtinet differentiam toni, quam simili notula $\bar{\text{T}}$ insignivimus. Nete autem diezeugmenon ad triten hyperboleon, id est, $\bar{\text{iii}}$. lxx. ii. ad $\bar{\text{ii}}$. dcccc. xvi. semitonium refert, quod tali notula signavimus. $\bar{\text{T}}$. Et est hoc totum spatium netes diezeugmenon et netes hyperboleon, duorum tonorum ac semitonii. Sed iidem duo toni ac semitonium in chromatico genere hac ratione divisi sunt. Secundum enim genus, quod est chromaticum, hoc modo descriptum est. Paranete enim chromatische hyperboleon, quæ est $\bar{\text{ii}}$. dcc. xxx. vi. ad neten hyperboleon, quæ est $\bar{\text{ii}}$. ccc. iiii. comparata, continet spatium paranetes hyperboleon diatonici generis ad neten hyperboleon, qui est unus tonus, id est duo semitonia majus ac minus : et divisum rursus spa-

(70) Ut ex superioribus patet, hic denuo error in calculum irrepsit. Legendum igitur : Sed quoniam nete diezeugmenon est $\bar{\text{iii}}$. lxx. ii, paranete autem hyperboleon $\bar{\text{ii}}$. dcccc. xvi. horum distantia erit c. lvi. horum sumo dimidiam partem, qui sunt lxxviii, hos adjicio $\bar{\text{ii}}$. dcccc. xvi. fiet $\bar{\text{ii}}$. dcccc. xc. iiii. hæc erit. etc.

(71) Supplendum : ita enim factum est, ut duobus

atium paranetes hyperboleon diatonici generis ad neten hyperboleon. Ita enim factum est (71) qui est tonus, sed non integre, dimidius; qui, ut supra uberrime monstratum est (non) potest tonus in duo æqua partiri. Consignavimus igitur hoc spatium trium semitoniorum, id est toni ac semitonii, hoc modo $\bar{\text{T}}$. $\bar{\text{T}}$. $\bar{\text{T}}$. Rursus paranete hyperboleon chromatische ad triten hyperboleon retinet partem toni, id est semitonium, quod reliquum fuit ex duobus tonis, qui continentur inter triten hyperboleon diatonicam et neten hyperboleon. Subtractis vero $\bar{\text{iii}}$. semitoniis, reliquum ex toto tetrachordo spatium semitonii est, quod continetur inter neten diezeugmenon, et triten hyperboleon. Constat igitur hoc tetrachordum ex duobus tonis ac semitonio, divisum semel quidem in uno spatio tribus semitoniis, in duobus autem spatiis duobus semitoniis : tria vero spatia nervis $\bar{\text{iii}}$. continentur. In enarmonio vero genere summa est id pernoscendi (72) tonos integros distat, quos hoc modo notavimus. $\bar{\text{T}}$. $\bar{\text{T}}$. Relinquitur igitur ex totius tetrachordi duobus tonis ac semitonio unum semitonium, quod continetur inter neten diezeugmenon, et paraneten hyperboleon enarmonion, quod scilicet divisimus in duas dieses trite hyperboleos media interjecta, spatiumque dieseos hoc modo notavimus. Q. Igitur nobis hyperboleon tetrachordum descriptum est, quo peracto ad diezeugmenon veniamus. Nec inmorandum est hisdem commemorationibus in cæteris, cum ab hac descriptione etiam in aliis sumi possit exemplum.

Monochordi netarum per tria genera partitio diezeugmenon.

Netes igitur diezeugmenon, quæ est $\bar{\text{iii}}$. lxx. ii. si dimidiam sumam, erunt $\bar{\text{i}}$. d. xxx. vi. eisdem additi, fiunt $\bar{\text{iii}}$. dc. viii. (73) quam. O. interea designavimus. Quod si ejusdem netes diezeugmenon, id est, DD. scilicet $\bar{\text{iii}}$. lxx. ii. auferam tertiam partem, erunt $\bar{\text{i}}$. xx. iiii. qui eisdem conjuncti facient $\bar{\text{iii}}$. xc. vi. quæ vocabitur paramese. X. littera subnotata. Nete igitur diezeugmenon, id est, $\bar{\text{iii}}$. lxx. ii. ad mesen, id est, $\bar{\text{iii}}$. dc. viii. quoniam in sesquialtera comparatione consistit, ideo diapente consonabit symphoniam. Eadem vero nete diezeugmenon, id est, $\bar{\text{iii}}$. lxxii. ad paramesen, id est, $\bar{\text{iii}}$. xc. vi. quæ ad eam etiam in sesquitertia proportionem composita est, diatessaron retinet consonantiam. Si igitur ab ea quæ est nete diezeugmenon, $\bar{\text{iii}}$. lxx. ii. octavam aufero partem, id est, ccc. lxxx, iiii. eis que adjiciam, fiet $\bar{\text{iii}}$. cccc. l. vi. eritque hæc paranete diezeugmenon diatonos duobus semitoniis adjungeretur semitonium minus, qui est, etc.

(72) Ut sensus sit integer, hic denuo supplendum : summa est id pernoscendi *facilitas, nam paranete hyperboleon ab nete hyperboleon duos tonos, etc.*

(73) Quæ est Mese, ad nete diezeugmenon obtinens rationem 3.

CC. litteris pernotata, ad netem diezeugmenon obtinens tonum. Ab hac vero octavam auferam si partem, id est, de iii . cccc. L. vi. quæ est cccc. xxx. ii. eosdem eidem adjungam, erunt iii . dccc. lxxx. viii. eritque ea. Y. trite diezeugmenon diatonos. Sed quoniam nete diezeugmenon ad paramesen sesquitertiam oblinebat proportionem, trite autem diezeugmenon diatonos a nete diezeugmenon duos tonos abest, continebitur inter triten diezeugmenon et paramesen semitonium minus. Diatonicum igitur genus in hoc quoque tetrachordo ac pentachordo ita expletum est, ut tetrachordi quidem ejus, quod est netes diezeugmenon ad paramesen, diatessaron consonantia sit; pentachordi vero ejus, quod est netes diezeugmenon ad mesen, diapente sit consonantia.

Enarmonium vero atque chromaticum genus hac ratione texemus. Sumo differentiam netes et paranetes diezeugmenon diatoni, id est. iii . lxx. ii. et iii . cccc. L. vi. est eorum differentia ccc. lxxx. iii. hanc divido, erunt c. xc. ii. hanc si sumam, eique quæ est paranete diezeugmenon diatonos, adjungam, id est iii . cccc. L. vi. fiet iii . dc. xl. viii. hæc erit paranete diezeugmenon chromatica, B. B. geminatis litteris adnotata, distans a nete diezeugmenon tono et semitonia, id est tribus semitoniis, continens ad triten diezeugmenon dudum quidem diatonicam, nunc vero chromaticam, id est, iii . dccc. lxxx. viii. semitonium reliquum ab eo tono, quod divisum est inter paraneten diatonon diezeugmenon, et trite diatonon diezeugmenon. Et aliud fit reliquum ex tetrachordo semitonium inter triten diezeugmenon chromaticam et paramesen, quod scilicet ex diatessaron consonantia relinquitur ea quæ est inter neten diezeugmenon et paramesen, subtractis duobus tonis quos, nete diezeugmenon chromatica et trite diezeugmenon chromatica continebat. Quæ autem in diatonico genere trite diezeugmenon diatonica est, in chromatico autem trite diezeugmenon chromatica, ea in enarmonio genere paranete diezeugmenon enarmonios dicitur: integros enim duos tonos distat ab ea quæ est nete diezeugmenon, et notatur. AA. Et inter neten diezeugmenon, et paraneten enarmonion diezeugmenon nulla interest chorda, atque ideo paranetes vocabulo nuncupatur. Semitonium vero, quod est inter paraneten enarmonion diezeugmenon et paramesen, id est inter AA. et X. hac ratione partimur, ut fiant duæ dieses. Sumo differentiam paranetes diezeugmenon enarmonii, et parameses, id est iii . dccc. lxxx. viii. et iii . xc. vi. ea est cc. viii. hanc divido, fiet c. iii. hos appono ad paraneten, quæ est iii . dccc. lxxx. viii. fiet. iii . dcccc. xc. ii. ea erit trite diezeugmenon enarmonios Z. pernotata. Hujus igitur tetrachordi per tria genera descriptionem subter adjeci, superiusque dispositum hyperboleon tetrachordum aggregavi; uti esset

A utrorumque una descriptio, ut paulatim juncta dispositionis totius forma consurgat.

SCHEMA N. 2.

Monochordi netarum per tria genera partitio.

Duo quidem tetrachorda, quæ sibimet conjuncta sunt, a mese vero disjuncta, trium generum superior descriptio quemadmodum locarentur ostendit: nunc ad illud tetrachordum veniendum, quod synemmenon vocatur, quod junctum est ei, quæ est mese. Quoniam enim inter neten diezeugmenon et mesen, diapente consonantiam esse prædiximus (est autem diapente consonantia trium tonorum ac semitonii), tres vero toni sunt in hoc pentachordo, quorum unus quidem netes diezeugmenon ad paraneten diezeugmenon diatonon, alter vero paranetes diezeugmenon diatoni ad triten diezeugmenon diatonon, tertius autem parameses ad mesen, reliquumque semitonium trites diezeugmenon diatoni ad paramesen; quoniamque netes diezeugmenon et parameses tetrachordum ab ea quæ est mese, eo tono disjunctum est, qui est inter paramesen ac mesen, si ex eo pentachordo quod est a nete diezeugmenon ad triten synemmenon (74), unum abstulerimus tonum, eo pentachordo quod est a nete diezeugmenon ad eum scilicet qui continetur inter neten diezeugmenon et paraneten diezeugmenon diatonon, poterimus aliud tetrachordon ad mesen adjungere, ut fiat synemmenon, quod est conjunctum, hoc modo. Quoniam paranetes diezeugmenon diatoni, quæ est

C CC. numerus est iii . cccc. L. vi. horum tertia pars addita facient mesen. Hic ergo numerus in diezeugmenon tetrachordo CC. litteris adnotatus tono distabat a nete, diezeugmenon in genere diatonico, et paranete diezeugmenon diatonos vocabatur. In synemmenon autem tetrachordo, id est conjunctarum, sit nete synemmenon in tribus generibus constituta, V. littera pernotata: et ab ea octava pars auferatur, quæ est. cccc. xxx. ii. iisque apponatur, fiet iii . dccc. lxxx. viii. Ea est paranete synemmenon diatonos quæ. T. littera insignitur. Rursus a paranete synemmenon diatonon, id est, iii . dccc. lxxx. viii. octava pars quæ est cccc. lxxx. vi. si auferatur, eisque apponatur, quorum octava est, fiet iii . ccc. lxx. iii. quæ est trite synemmenon diatonos, id est, Q. Sed quoniam nete synemmenon ad mesen, id est, iii . cccc. L. vi. ad iii . dc. viii. sesquitertiam obtinet proportionem, quæ est diatessaron; trite autem synemmenon ad neten synemmenon iii . cc. lxx. iii. ad iii . ccccc. L. vi. duorum tonorum obtinet proportionem: relinquitur trites synemmenon diatoni ad mesen proportio semitonii, et conjunctum est hoc tetrachordum cum mese: atque ideo synemmenon quasi continuum et conjunctum vocatur.

Et diatonici quidem generis hoc modo facta est proportio; chromatici vero talis est divisio. Nete sumo synemmenon, et paranete synemmenon diatoni, id est, iii . ccc. L. vi. et iii . dccc. lxxx. viii.

(74) Lege: ad mesen.

differentiam, ea est, cccc, xxxii, hanc *divido*, ut semitonium fiat, fiunt cc. xvi. hanc adjicio ad $\overline{\text{iii}}$. dccc. lxxx. vixi, ut tria semitonia fiant, erunt $\overline{\text{iiii}}$. c. iiii. quæ est paranete synemmenon chromatica, cui littera S. superapposita est. Ab hac igitur, id est, paranete synemmenon chromatica ad triten synemmenon prius quidem diatonicam nunc vero chromaticam semitonium est : a qua trite synemmenon chromatica usque ad mesen semitonium reperitur. Sed quoniam a nete synemmenon usque ad triten synemmenon *duo integri toni continentur*, ea quæ est trite synemmenon diatonos vel chromatica, eadem in genere enarmonio paranete synemmenon enarmonios est, habens summam. $\overline{\text{iiii}}$. ccc. lxx. iiii. et sit R. a qua usque ad mesen semitonium. Hoc partior in duas dieses hoc modo : sumo differentiam paranete synemmenon enarmonii et meses, id est, $\overline{\text{iiii}}$. ccc. lxx. iiii. et $\overline{\text{iiii}}$. dc. viii. ea est cc. xxx. iiii. hanc *divido*, fient c. xvii. hanc adjicio paranete synemmenon enarmonio, id est, $\overline{\text{iiii}}$. ccc. lxx. iiii. fient $\overline{\text{iiii}}$. cccc. xc. i. quæ P. littera pernotetur : et sit ea trite synemmenon enarmonios, eritque semitonium, quod continetur inter paraneten synemmenon enarmonios et mesen, id est, $\overline{\text{iiii}}$. ccc. lxx. iiii. et $\overline{\text{iiii}}$. dc. viii. divisum per triten synemmenon enarmonion, eam scilicet, quæ est $\overline{\text{iiii}}$. ccccxc. Quocirca hujus quoque tetrachordi expedita ratio. Nunc autem facienda descriptio est ; juncta est tamen cum cæteris, id est hyperboleon, ac diezeugmenon, ut paulatim fiat dispositionis rata progressio.

SCHEMA N. 3.

Ex his igitur quæ prædicta sunt, in cæteris non arbitror diutius esse laborandum : ad horum enim exemplar etiam reliqua tetrachorda meson atque hypaton extendenda sunt. Ac primum quidem diatonici generis meson tetrachordon hoc ordine describemus. Meses enim, quæ est O. $\overline{\text{iiii}}$. dc. viii. sumo tertiam partem, ea est i. d. xxx. vi. hanc eidem copulo, fient $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. ea sit. H. hypate meson diatessaron ad mesen continens consonantiam ; hæc duobus tonis ac semitonia ita dividetur : sumo enim meses, id est $\overline{\text{iiii}}$. dc. viii. octavam partem, quæ est d. lxx. vi. hanc eidem jungo, fient $\overline{\text{v}}$. c. lxxx. iiii. ea est lychanos meson diatonos, id est. M. cujus iterum pars sumatur octava, ea est, dc. xl. xiii. hanc eidem adjungo, fient $\overline{\text{v}}$. dccc. xxxii. ea est. I. parhypatemeson diatonos tonum obtinens ad lychanos meson diatonon, duobus autem tonis distans a mese. Relinquitur igitur semitonium inter hypatemeson, diatouum, et parhypatemeson diatono constitutum, id est, inter $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. et v. dccc. xxx. ii.

Idem vero tetrachordum meses, atque hypatemeson in chromatico genere tali ratione partimur. Sumo meses differentiam ad lychanon meson diatonon, id est, $\overline{\text{iiii}}$. dc. viii. ad $\overline{\text{v}}$. c. lxxx. iiii. ea est d. lxx. vi. hanc dimidiam partior, fiunt cc. lxxx. viii. eandem adjicio numero majori, id est $\overline{\text{v}}$. c. lxxx. iiii. fiunt $\overline{\text{v}}$. cccc. lxx. ii quæ est. N. lychanos

meson chromaticæ. Relinquantur igitur duo semitonia, unum inter lychanon meson chromaticen, et parhypatemeson chromaticen, id est, inter $\overline{\text{v}}$. cccc. lxx. ii. et v. dccc. xxx. ii. et aliud inter parhypatemeson chromaticen, et hypatemeson, id est inter v. dccc. xxx. ii. et $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii.

Enarmonium vero genus hoc modo dividimus. Quoniam ea, quæ erat parhypate meson diatonos et parypate meson chromaticæ duos tonos distabat a mese obtinens numerum $\overline{\text{v}}$. dccc. xxx. ii. ea in enarmonio genere erit lychanos meson enarmonios, L. littera pernotata, duos nibilonimus ad mesen obtinens tonos. Reliquum igitur semitonium, quod est inter lychanon meson enarmonion et hypaten meson, id est, inter $\overline{\text{v}}$. dccc. xxx. ii. et $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. in duas dieses hoc modo dividimus. Aufero differentiam v. dccc. xxx. ii. et $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. ea est ccc. xii. hanc dimidiam partior, fient c. l. vi. hos ad $\overline{\text{v}}$. dccc. xxv. ii. Jungo, fient $\overline{\text{v}}$. dccc. lxxx. viii. et hæc sit K. parhypate meson enarmonios : duæ vero sunt dieses inter lychanon meson enarmonion, et parhypate meson enarmonion, id est, inter v. dccc. xxx. ii. et $\overline{\text{v}}$. dccc. lxxx. viii. et inter parhypate meson enarmonion, et hypate meson, id est inter $\overline{\text{v}}$. dccc. lxxx. viii. et $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. Divisum est igitur meson tetrachordum : quod ita in descriptione ponatur, ut superius descriptis tetrachordis aggregetur.

SCHEMA N. 4.

Nunc ergo hypaton tetrachordon per tria genera dividendum est. Sumo hypaten meson, id est $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. dimidiam partem, quæ fit $\overline{\text{iii}}$. lxx. ii. hanc eidem si adjecero, fient $\overline{\text{iiii}}$. cc. xvi. quæ est proslambanomenos, ad hypaten meson diapente consonantiam servans. Ejusdem autem hypates meson, id est $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. si auferam partem, quæ est $\overline{\text{ii}}$. xl. viii. eidemque adjecero, fient $\overline{\text{iiii}}$. c. xc. ii. et hæc [est B. hypate hypaton. Igitur hypates meson ad proslambanomenon diapente est consonantia, ad hypaten hypaton vero diatessaron. Ab hac igitur hypate meson, id est. $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. pars auferatur octava, erunt dcc. lx. viii. hanc eidem si quis adjungat, fient $\overline{\text{vi}}$. dccc. xii. quæ est E. lychanos hypaton diatonos ad hypate meson toni proportionem obtinens. Rursus de $\overline{\text{vi}}$. dccc. xii. pars auferatur octava, ea est dccc. lx. viii. hæc si eidem copuletur (fient) $\overline{\text{vii}}$. dccc. lxx. vi. quæ est. C. parhypate hypaton diatonos ad lychanon hypaton toni, ad hypate meson diatonos duorum tonorum, distantiam servans. Relinquitur igitur semitonium inter parhypaten hypaton diatonon, et hypaten hypaton, id est inter $\overline{\text{vii}}$. dccc. lxx. vi. et $\overline{\text{viii}}$. c. xc. ii. Et diatonici quidem generis hypaton tale tetrachordum est.

Chromaticum vero tali ratione dividimus. Sumo differentiam hypates meson, et ejus quæ est lychanos hypaton diatonos, id est $\overline{\text{vi}}$. c. xl. iiii. et $\overline{\text{vi}}$. dccc. xii. ea est dcc. lx. viii. hanc dimidiam partior, ut duo efficiam semitonia, fient ccc. lxxx. iiii.

hanc adjicio ad $\bar{v}i$. dcccc. xii. ut tria semitonia A
fiant, erunt $\bar{v}ii$. cc. xc. vi. hæc erit F. lychanos
hypaton chromatica, ab ea quæ est hypate me-
son tribus semitoniis distans. Relinquuntur ergo
duo semitonia, unum quidem inter lychanos hy-
paton chromaticen, id est inter $\bar{v}ii$. cc. xc. vi. et
 $\bar{v}ii$. dcc. lxx. vi, id est parhypaten hypaton (75).

Restat enarmonion genus, cujus ad superius exem-
plar talis divisio est. Quoniam enim parhypate hy-
paton diatonos vel parhypate hypaton chromaticæ.
quæ $\bar{v}iii$. dcc. lxx. vi. unitatibus insignita est, duo-
bus tonis distat ab ea quæ est hypate meson, eadem
erit in genere enarmonion lychanos hypaton enar-
monios, quæ ab hypate meson duobus tonis integris
differt. Restat igitur ex diatessaron consonantia se-
mitonium, quod est inter lychanos hypaton enar-
monios, et hypaten hypaton, id est inter $\bar{v}ii$. dcc.

Lxx. vi. et $\bar{v}iii$. c. xc. ii. hoc in duas dieses ita divi-
dimus. Sumo differentiam ejus, quæ est lychanos
hypaton enarmonios, et hypates hypaton, id est $\bar{v}ii$.
dcc. lxx. vi. et $\bar{v}iii$. c. xc. ii. ea est cccc. xvi.
hujus dimidiam sumo, sunt. cc. viii. hanc adjicio
 $\bar{v}ii$. dcc. lxx. vi. fient $\bar{v}ii$. dcccc. lxxx. iiii. quæ sit
D. parhypate hypaton enarmonios. Sunt igitur duæ
dieses, una quidem, quæ est inter lychanos hypaton
enarmonion, et parhypate hypaton enarmonion, id
est inter $\bar{v}ii$. dcc. lxx. vi. et $\bar{v}ii$. dcccc. lxxx. iiii.
Altera vero, quæ est inter parhypaten hypaton
enarmonios, et hypaten hypaton, id est inter $\bar{v}ii$.
dcccc. lxxx. iiii, et $\bar{v}iii$. c. xc. ii. tonus vero ultimus
inter proslambanomenon et hypaten hypaton, id est
inter $\bar{v}iii$. cc. xvi. et $\bar{v}iii$. c. xc. ii. continetur. Di-
visum est igitur hypaton tetrachordum secundum
tria genera diatonicum, chromaticum enarmonium.

(75) Hic addendum videtur et alterum inter parhypate hypaton id est inter $\bar{v}ii$. dcc. lxx. vi. et $\bar{v}iii$. c. xc. ii. id est, hypate hypaton.

ANNO DOMINI MXXVII.

SANCTUS ROMUALDUS

ABBAS, ORDINIS CAMALDULENSIS INSTITUTOR,

NOTITIA HISTORICA IN SANCTUM ROMUALDUM

(Apud Fabric. *Biblioth. med. et inf. Lat.*)

Romualdus, auctor ordinis Camaldulensium, Ravennæ e nobili ducum familia ortus et studiis liberalibus imbutus, eremum petiit, et ordinis S. Benedicti laxiorem disciplinam corrigere studuit. Obiit a. 1027, ætatis 120.

Ejus Commentarius in psalmos ms. est in monasterio Camaldulensi, in cujus operculo hæc leguntur: *Istud psalterium scripsit et glossavit manu sua propria sanctissimus ac beatissimus Romualdus, sicut præcepit sibi Deus, quando fuit raptus in paradysum, celebrans missam in eremo Sytriæ, ut scribit beatus Petrus Damianus, presbyter cardinalis, in Legenda sua. Hæc Joan. Mabillonius Itin. Italici pag. 179. Expositionem etiam in nonnulla prophetarum cantica elaboravit. Adde Possevinum tom. II Apparatus, pag. 256.*

PROÆMIA MABILLONII

AD VITAM S. ROMUALDI A SANCTO PETRO DAMIANI SCRIPTAM.

(Acta Sanctorum S. ord. Bened., tom. VIII, pag. 277.)

1. Romualdus seu *Romaldus*, uti constanter scribitur in primariis Eremitæ Camaldulensis monumentis, primum Vitæ suæ scriptorem sortitus est Petrum Damiani, qui post tria fere lustra ab ejus obitu transacta (quod ipse in prologo asserit) id operis aggressus est. Hoc opus non adeo accurate ac diligenter præstitit, quin multa prudenter omiserit, non modo miracula, quemadmodum idem in prologo profitetur, sed etiam dicta et facta: ex quibus nonnulla Petrus

C in aliis suis scriptis commemorat. Mirum est quam leviter ab eodem, aut ne leviter quidem, perstricta sit institutio tum congregationis ordinisve Camaldulensis, tum primarii ordinis Eremitorii, a quo ipse ordo vocabulum traxit. Plura hac de re leguntur in sermone prolixo de ejusdem Romualdi Vita, quem Hieronymus a Praga, eremita Camaldulensis, alius ab æquivoco hæretico, edidit anno 1433. Utrumque actorem eruditus commentariis illustravit Joannes